

فلسفہ فقہ اسلامی

www.kelompok.com
akbar محمودی

انتشارات کمالات

ISBN:978-622-98827-2-6

9

786229

882726

عنوان: فلسفه فقه اسلامی

نویسنده: اکبر محمودی

ناشر: انتشارات کمالات

چاپ: اول/ ۱۴۰۰ ش

همه حقوق این اثر برای انتشارات کمالات محفوظ است.

هر نوع استفاده (چاپ، نشر، تکثیر، ترجمه، صوتی سازی، جزوه سازی و...) از این اثر بدون اجازه نوشتاری از انتشارات کمالات پیگرد قانونی دارد.

kamaalaat.blog.ir
kamaalaat@gmail.com
kamaalaat@yahoo.com
@kamaalaat

شماره کتاب در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه: محمودی اکبر، ۱۳۶۰ -

عنوان و نام پدیدآور: فلسفه فقه اسلامی اکبر محمودی.

مشخصات نشر: قم: کمالات، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۰۴ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۸۲۷-۲-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: ص. ع. به انگلیسی: Akbar Mahmoudi. Philosophy fo Islamic Fiqh

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۳-۲۰۴.

موضوع: فقه - فلسفه

موضوع: Islamic law -- Philosophy

رده بندی کنگره: BP۱۶۹/۲

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۰۱

شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۵۵۱۴۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

۵۸/۳

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار.....
۱۳	بخش اول: شناخت‌شناسی فقه اسلامی.....
۱۳	فصل اول: چیستی فلسفه فقه.....
۱۳	پیش‌درآمد.....
۱۳	الف) چیستی فلسفه علم.....
۱۳	۱- معنای لغوی فلسفه.....
۱۴	۲- تعریف اصطلاحی فلسفه.....
۱۴	۳- تعریف فلسفه علم در اصطلاح.....
۱۶	ب) چیستی فقه.....
۱۶	۱- معنای لغوی فقه.....
۱۶	۲- تعریف اصطلاحی فقه.....
۱۹	ج) چیستی فلسفه فقه.....
۲۰	نتیجه‌گیری.....
۲۱	فصل دوم: موضوع فقه.....
۲۱	پیش‌درآمد.....
۲۱	الف) چیستی موضوع.....
۲۱	۱- معنای موضوع در لغت.....
۲۱	۲- تعریف موضوع در اصطلاح.....
۲۳	ج) نظرات درباره موضوع فقه.....
۲۳	۱- افعال مکلفان.....
۲۳	۲- افعال مکلفان و موضوعات خارجی دارای حکم.....
۲۴	۳- مکلفان، افعال و موضوعات مرتبط با زندگی آنان.....
۲۴	۴- پدیده‌های دارای حکم شرعی.....
۲۴	نتیجه‌گیری.....
۲۵	فصل سوم: جایگاه فقه.....
۲۵	پیش‌درآمد.....
۲۵	الف) معیار تشخیص اهمیت یک علم.....
۲۵	ب) جایگاه فقه در میان علوم.....
۲۷	نتیجه‌گیری.....
۲۹	فصل چهارم: نسبت میان فقه و حقوق.....
۲۹	پیش‌درآمد.....
۲۹	الف) استقلال فقه از حقوق.....
۳۰	ب) مقایسه فقه و حقوق.....
۳۰	۱- علوم انسانی بودن فقه و حقوق.....
۳۱	۲- اجتماعی بودن کل حقوق و بعض فقه.....
۳۲	۳- الزام در حقوق و بعض فقه.....
۳۲	۴- ضمانات اجرا در حقوق و بعض فقه.....
۳۵	۵- کلیت و دوام در فقه و حقوق.....

۳۵	۶- اشتراک و افتراق در برخی منابع
۳۶	۷- اشتراک و افتراق در برخی اهداف
۳۶	۸- تفاوت در موضوع
۳۶	۹- تفاوت در مبانی
۳۷	۱۰- تفاوت در قلمرو
۳۸	۱۱- تفاوت در تقسیمات
۳۸	۱۲- تفاوت در روش‌شناسی
۳۸	۱۳- تفاوت در پاداش
۳۹	۱۴- تفاوت در نسخ
۳۹	۱۵- تفاوت در جهان‌شمولی
۴۰	ج) نسبت فقه و حقوق
۴۰	د) میزان توجه فقه به حقوق
۴۱	هـ) تعامل فقه و حقوق
۴۴	و) برتری فقه بر حقوق
۴۴	نتیجه‌گیری
۴۷	فصل پنجم: مکتب‌های فقه
۴۷	پیش‌درآمد
۴۷	الف) چستی مکتب
۴۷	۱- معنای لغوی مکتب
۴۷	۲- تعریف اصطلاحی مکتب
۴۷	ج) مکاتب فقهی
۴۷	۱- مکتب نص‌گرایی
۵۰	۲- مکتب قرآن‌گرایی
۵۴	۳- مکتب رأی‌گرایی
۵۶	۴- مکتب سلف‌گرایی
۵۸	۵- مکتب اصول‌گرایی
۶۵	نتیجه‌گیری
۶۷	فصل ششم: نظام‌های فقه
۶۷	پیش‌درآمد
۶۷	الف) چستی نظام
۶۷	۱- معنای نظام در لغت
۶۷	۲- تعریف اصطلاحی نظام
۶۸	ب) استخراج نظام از فقه
۶۸	هـ) مختصات نظام فقهی
۶۸	و) اقسام نظام‌های فقه
۶۹	نتیجه‌گیری
۷۱	بخش دوم: هستی‌شناسی فقه اسلامی
۷۱	فصل یکم: مبانی فقه
۷۱	پیش‌درآمد
۷۱	الف) چستی مبانی
۷۱	۱- معنای مبانی در لغت
۷۱	۲- تعریف مبانی در اصطلاح

۷۱.....	ب) لزوم مبانی برای علوم.....
۷۲.....	ج) فرق میان مبانی و مبادی علم.....
۷۲.....	د) تعریف مبانی فقه.....
۷۲.....	هـ) تفاوت میان مبانی و منابع.....
۷۳.....	و) مبانی فقه.....
۷۳.....	۱- وجود حکم فقهی برای همه مسائل.....
۷۳.....	۲- افتتاح باب اجتهاد در فقه.....
۷۳.....	۳- جامع و کامل بودن فقه.....
۷۴.....	۴- استدلالی بودن فقه.....
۷۴.....	۵- عقلانی و عقلایی بودن فقه.....
۷۵.....	۶- وحیانی بودن ریشه‌های فقه.....
۷۶.....	۷- پویا و پاسخگو بودن فقه.....
۷۷.....	۸- جهان‌شمول بودن فقه.....
۷۸.....	۹- رعایت کرامت انسان در فقه.....
۷۸.....	۱۰- رعایت شرائط زمان و مکان در فقه.....
۸۰.....	۱۱- حکیمانه بودن قوانین فقه.....
۸۱.....	۱۲- اخلاقی بودن فقه.....
۸۲.....	۱۳- وجدانی بودن فقه.....
۸۲.....	۱۴- تبصره‌پذیر بودن قوانین فقه.....
۸۳.....	۱۵- توجه همگام فقه به امور مادی و معنوی.....
۸۴.....	۱۶- تضمین سعادت انسان توسط فقه.....
۸۴.....	۱۷- تعامل فقه با علوم دیگر.....
۸۴.....	۱۸- رعایت مصالح جامعه در فقه.....
۸۵.....	۱۹- نظام‌ساز بودن فقه.....
۸۵.....	۲۰- روشمند بودن فقه.....
۸۶.....	۲۱- معتدله بودن فقه.....
۸۷.....	نتیجه‌گیری.....
۸۹.....	فصل دوم: خاستگاه فقه.....
۸۹.....	پیش‌درآمد.....
۸۹.....	الف) تعریف خاستگاه فقه.....
۸۹.....	ب) تفاوت میان خاستگاه و منابع فقه.....
۸۹.....	د) نظرات درباره خاستگاه فقه.....
۸۹.....	یک) نظر مستشرقان.....
۸۹.....	۱- قوانین یهود.....
۹۱.....	۲- قوانین روم.....
۹۴.....	۳- قوانین عرب پیش از اسلام.....
۹۶.....	۴- قوانین عراق.....
۹۶.....	۵- قوانین سوریه.....
۹۸.....	۶- قرآن و سنت.....
۹۹.....	دو) نظر مسلمانان.....
۱۰۰.....	نتیجه‌گیری.....
۱۰۱.....	فصل سوم: اهداف فقه.....

۱۰۱	پیش‌درآمد	۱۰۱
۱۰۱	الف) چستی اهداف	۱۰۱
۱۰۱	۱- معنای لغوی اهداف	۱۰۱
۱۰۱	۲- تعریف اصطلاحی اهداف	۱۰۱
۱۰۱	د) اهداف فقه	۱۰۱
۱۰۲	یک) چستی هدف	۱۰۲
۱۰۲	۱- تنظیم روابط اجتماعی در جامعه	۱۰۲
۱۰۲	۲- اجرای عدالت اجتماعی در جامعه	۱۰۲
۱۰۲	۳- تأمین سعادت و پیشرفت جامعه	۱۰۲
۱۰۲	۴- فراهم‌آوری تقرب جامعه به خدا	۱۰۲
۱۰۳	دو) کیستی هدف	۱۰۳
۱۰۳	نتیجه‌گیری	۱۰۳
۱۰۵	فصل چهارم: منابع فقه	۱۰۵
۱۰۵	پیش‌درآمد	۱۰۵
۱۰۵	الف) چستی منابع	۱۰۵
۱۰۵	۱- معنای منابع در لغت	۱۰۵
۱۰۵	۲- تعریف منابع در اصطلاح	۱۰۵
۱۰۵	د) منابع فقه	۱۰۵
۱۰۵	۱- قرآن کریم	۱۰۵
۱۰۶	۲- احادیث	۱۰۶
۱۰۶	۱) سخن معصوم	۱۰۶
۱۰۶	۲) تقریر معصوم	۱۰۶
۱۰۷	۳) فعل معصوم	۱۰۷
۱۰۷	۳- عقل	۱۰۷
۱۰۸	۴- اجماع	۱۰۸
۱۱۰	۵- سیره	۱۱۰
۱۱۱	د) منابع در مسائل نوپدید	۱۱۱
۱۱۱	یک) ادله اجتهادی (حجج و امارات)	۱۱۱
۱۱۱	۱- عمومیات و اطلاقات	۱۱۱
۱۱۲	۲- قواعد اصولی	۱۱۲
۱۱۲	۳- قواعد فقهی	۱۱۲
۱۱۲	۴- تنقیح مناط	۱۱۲
۱۱۴	۵- قیاس با علت منصوص	۱۱۴
۱۱۴	۶- قیاس اولویت	۱۱۴
۱۱۵	۷- الغای خصوصیت	۱۱۵
۱۱۶	۸- عرف	۱۱۶
۱۱۸	۹- راهبردهای کلان فقه	۱۱۸
۱۱۸	دو) ادله فقه‌ای (اصول عملی)	۱۱۸
۱۱۹	نتیجه‌گیری	۱۱۹
۱۲۱	فصل پنجم: اصول فقه	۱۲۱
۱۲۱	پیش‌درآمد	۱۲۱
۱۲۱	الف) چستی اصول	۱۲۱

۱۲۱	۱- معنای اصول در لغت	۱۲۱
۱۲۱	۲- تعریف اصول در اصطلاح	۱۲۱
۱۲۱	(ب) تعریف اصول فقه	۱۲۱
۱۲۲	نتیجه‌گیری	۱۲۲
۱۲۳	فصل ششم: قواعد فقه	۱۲۳
۱۲۳	پیش‌درآمد	۱۲۳
۱۲۳	الف) چیستی قواعد	۱۲۳
۱۲۳	۱- معنای قواعد در لغت	۱۲۳
۱۲۳	۲- تعریف قواعد در اصطلاح	۱۲۳
۱۲۳	(ب) تعریف قواعد فقهی	۱۲۳
۱۲۳	ج) خصوصیات قواعد فقهی	۱۲۳
۱۲۴	۱- مستند بودن	۱۲۴
۱۲۴	۲- کلی بودن	۱۲۴
۱۲۴	۳- دائمی بودن	۱۲۴
۱۲۴	۴- کاربردی بودن	۱۲۴
۱۲۴	د) تفاوت میان قواعد و مسائل فقهی	۱۲۴
۱۲۵	هـ) تفاوت میان قواعد فقه و اصول فقه	۱۲۵
۱۲۵	و) تفاوت میان قواعد فقه و ضوابط فقه	۱۲۵
۱۲۶	نتیجه‌گیری	۱۲۶
۱۲۷	بخش سوم: روش‌شناسی فقه اسلامی	۱۲۷
۱۲۷	فصل اول: روش تحقیق در فقه	۱۲۷
۱۲۷	پیش‌درآمد	۱۲۷
۱۲۷	الف) چیستی روش تحقیق	۱۲۷
۱۲۷	۱- مفهوم‌شناسی روش	۱۲۷
۱۲۷	(۱) معنای لغوی روش	۱۲۷
۱۲۷	(۲) معنای اصطلاحی روش	۱۲۷
۱۲۸	۲- معناشناسی تحقیق	۱۲۸
۱۲۸	(۱) معنای لغوی تحقیق	۱۲۸
۱۲۸	(۲) معنای اصطلاحی تحقیق	۱۲۸
۱۲۸	۳- تعریف روش تحقیق در اصطلاح	۱۲۸
۱۲۹	(ب) اقسام تحقیق در فقه	۱۲۹
۱۲۹	یک) تقسیم به لحاظ مقایسه	۱۲۹
۱۲۹	۱- تحقیق تطبیقی	۱۲۹
۱۳۰	۲- تحقیق غیر تطبیقی	۱۳۰
۱۳۰	دو) تقسیم به لحاظ چندرشته‌ای بودن	۱۳۰
۱۳۰	۱- تحقیق میان‌رشته‌ای	۱۳۰
۱۳۱	۲- تحقیق تکرررشته‌ای	۱۳۱
۱۳۱	سه) تقسیم به لحاظ نوع نگاه	۱۳۱
۱۳۱	۱- تحقیق درون‌علمی	۱۳۱
۱۳۲	۲- تحقیق برون‌علمی	۱۳۲
۱۳۲	یک) تقسیم به لحاظ اجتهاد	۱۳۲
۱۳۲	۱- تحقیق اجتهادی	۱۳۲

۱۳۳	(۱) تحقیق اجتهادی مطلق
۱۳۳	(۲) تحقیق اجتهادی متجزی
۱۳۳	۲- تحقیق مروری
۱۳۳	چهار) تقسیم به لحاظ تاریخی بودن
۱۳۳	۱- تحقیق تاریخی
۱۳۴	۳- تحقیق محتوایی
۱۳۴	نتیجه‌گیری
۱۳۵	فصل دوم: آسیب‌شناسی فقه
۱۳۵	پیش‌درآمد
۱۳۵	(الف) چستی آسیب
۱۳۵	(ب) آسیب‌های فقه
۱۳۵	۱- شتابزدگی در تحقیق
۱۳۶	۲- غفلت از راهبردهای کلان فقه
۱۳۶	۳- جمود در فهم نصوص
۱۳۹	۴- غفلت از علوم دیگر
۱۴۱	۵- دخالت نظرات شخصی
۱۴۱	۶- قیاس مسائل با هم
۱۴۲	۷- استقرای ناقص
۱۴۲	۸- تأثیر از زورمداران
۱۴۳	نتیجه‌گیری
۱۴۵	فصل سوم: ساختار فقه
۱۴۵	پیش‌درآمد
۱۴۵	(ج) مباحث فقه
۱۴۵	۱- مباحث عبادات
۱۴۶	(۱) طهارت
۱۴۶	(۲) صلات
۱۴۷	(۳) زکات مال
۱۴۷	(۴) زکات فطره
۱۴۷	(۵) خمس
۱۴۸	(۶) انفال
۱۴۹	(۷) صیام
۱۴۹	(۸) اعتکاف
۱۵۰	(۹) امر به معروف
۱۵۱	(۱۰) نهی از منکر
۱۵۱	(۱۱) جهاد
۱۵۲	۲- مباحث عقود
۱۵۲	(۱) معاطات
۱۵۳	(۲) تجارت
۱۵۴	(۳) بیع
۱۵۴	(۴) خیار
۱۵۵	(۵) شرط
۱۵۶	(۶) اقاله

۱۵۷.....	فسخ (۷)
۱۵۷.....	رهن (۸)
۱۵۸.....	قرض (۹)
۱۵۸.....	ضمان (۱۰)
۱۵۹.....	صلح (۱۱)
۱۶۰.....	شرکت (۱۲)
۱۶۰.....	مضاربه (۱۲)
۱۶۱.....	مزارعه (۱۳)
۱۶۱.....	مساقات (۱۴)
۱۶۲.....	ودیعه (۱۵)
۱۶۳.....	عاریه (۱۶)
۱۶۳.....	اجاره (۱۷)
۱۶۴.....	وکالت (۱۸)
۱۶۴.....	حواله (۱۹)
۱۶۵.....	کفالت (۲۰)
۱۶۵.....	وقف (۲۱)
۱۶۶.....	حبس (۲۲)
۱۶۷.....	سکنی (۲۳)
۱۶۷.....	عمری (۲۴)
۱۶۸.....	رقبی (۲۵)
۱۶۸.....	هبه (۲۶)
۱۶۹.....	وصیت (۲۷)
۱۷۰.....	سبق (۲۸)
۱۷۰.....	رمایه (۲۹)
۱۷۱.....	نکاح (۳۰)
۱۷۱.....	۳- مباحث ایقاعات.....
۱۷۱.....	۱) طلاق.....
۱۷۲.....	۲) خلع.....
۱۷۲.....	۳) مبارات.....
۱۷۳.....	۴)ظهار.....
۱۷۳.....	۵) ایلاء.....
۱۷۴.....	۶) عتق.....
۱۷۴.....	۷) جماله.....
۱۷۵.....	۸) اقرار.....
۱۷۵.....	۵- مباحث احکام.....
۱۷۶.....	۱) شفعه.....
۱۷۶.....	۲) احیای موات.....
۱۷۷.....	۳) غصب.....
۱۷۷.....	۴) لقطه.....
۱۷۸.....	۵) قضاء.....
۱۷۹.....	۶) شهادت.....
۱۷۹.....	۷) دین.....

پیش‌گفتار

دانش فقه از جمله علوم اسلامی و انسانی است که نقش مهم و ضروری در زندگی بشر - به ویژه متدینان و مشتاقان معارف زلال اسلام ناب محمدی (علیه و آله السلام) - دارد؛ زیرا مقررات و ضوابط ارزشمندی را برای تنظیم زندگی بشریت جهت رسیدن به سعادت و کمال دنیوی و اخروی ارائه می‌کند.

در طول قرون متمادی از گذشت تاریخ اسلام تا زمان کنونی دانشمندان اسلامی در زمینه فقه اسلامی نگاهشته‌های فراوانی را به جوامع بشری عرضه کرده‌اند که دارای فراز و فرودهای زیادی بوده است.

امروزه با پیشرفت، تخصصی و شاخه‌بندی شدن همه علوم - به خصوص علوم انسانی - ضرورت تحول در نوع ساختار و محتوای فقه اسلامی به صورت ملموسی احساس می‌شود، بر همین اساس بر صاحب‌نظران و محققان مربوطه لازم است که آثار علمی فاخری را در این زمینه به رشته تحریر در آورده و آن‌ها را به مشتاقان عرضه کنند.

دانش فلسفه فقه بحثی درجه دوم و برون‌علمی جهت شناخت بهتر و بیشتر علم فقه اسلامی است. نوشتار حاضر در نظر دارد به تحلیل و بررسی مباحث مرتبط با فلسفه فقه با رویکردی تازه بپردازد تا قدمی برای ترسیم و تدوین جامع مباحث فقهی باشد و افق‌های جدیدی را در برابر اذهان و افکار محققان و مشتاقان حوزه فقه باز کند.

این کتاب به شکلی تحریر یافته تا در صورت تمایل، متن درسی برای دانش‌پژوهان حوزه علمیه، دانشگاه و مراکز علمی دیگر باشد، بر همین اساس فصل‌های آن زیاد و متنوع و به مقدار هفته‌های درسی یک نیم‌سال تحصیلی به نگارش در آمده است.

نوشتار پیش‌روی از سه بخش اصلی تشکیل یافته که عبارتند از:

بخش اول: شناخت‌شناسی فقه که به چیستی فلسفه فقه، موضوع فقه، جایگاه فقه، نسبت

میان فقه و حقوق، مکتب‌های فقه و نظام‌های فقه می‌پردازد.

بخش دوم: هستی‌شناسی فقه که مبانی فقه، خاستگاه فقه، اهداف فقه، منابع فقه، قواعد فقه

و اصول فقه در آن ذکر می‌شود.

بخش سوم: روش‌شناسی فقه که شامل: روش تحقیق در فقه، آسیب‌شناسی فقه و ساختار فقه است.

از خدای سبحان درخواست داریم که این تلاش علمی را به بزرگی بی‌پایان خودش پذیرا باشد (آمین).

اکبر محمودی

www.ketab.ir